

Схвалено Науково-методичною радою
Національної школи суддів України,
протокол від 21.01.2019 р. № 1.

Стандартизовані вимоги до підготовки та проведення семінарів-практикумів

Однією із форм процесу підготовки суддів є семінар-практикум.

Розробка та проведення семінарів-практикумів, як і курсів для суддів повинна здійснюватися з дотриманням вимог, передбачених Концепцією національних стандартів суддівської освіти, схваленої Науково-методичною радою Національної школи суддів України, протокол від 23.12.2014 № 5.

Розробка семінару-практикуму здійснюється із врахуванням трьох вимірів¹, якими є: 1) знання, 2) уміння та навички, 3) ставлення (у т. ч. розуміння соціального контексту здійснення правосуддя).

Характерною особливістю семінару-практику, яка відрізняє цю форму навчання від тренінгу, є збільшення питомої ваги знаннєвого компонент порівняно з іншими.

Семінар-практикум розробляється для розкриття тем, які є новими або найбільш складними для розуміння та засвоєння.

Тривалість семінару-практикуму становить 0,5 дня.

Обов'язковою вимогою змістовного наповнення семінару-практику є вивчення практики Верховного Суду та Європейського суду з прав людини.

Для послідовного та якісного викладу підготовленого матеріалу семінар-практикум повинен мати структуру, елементи якої знаходяться у взаємозв'язку та логічній послідовності.

Семінар-практикум повинен розроблятися із врахуванням доречних інтерактивних методів навчання, зокрема:

- використання міні-лекцій та презентацій PowerPoint
- демонстрування (відеофрагмента, пошук у режимі он-лайн тощо)
- “мозковий штурм”
- експрес-опитування (за допомогою системи “клікерів”)
- дискусія та ін.

¹ Детально про ці компоненти див. Фулей Т.І. Інтерактивні методи навчання у підготовці суддів. Навчальний посібник для викладачів (тренерів) – К.: ФОП Клименко Ю.Я. – С. 24-44

Інтерактивні методи навчання повинні обиратися викладачами на стадії розробки семінару-практикуму із врахуванням особливостей теми семінару, цілей та очікуваних результатів, а також підготовлених матеріалів.

Для того, щоб семінар-практикум був ефективною формою підготовки суддів, він повинен відображати завершений логічний навчальний цикл, який складається із взаємопов'язаних частин та передбачати:

- вступ (окреслення теми та проблемних питань, яким присвячений семінар-практикум) та актуалізацію досвіду слухачів/–ок навчального циклу
- виклад нового навчального матеріалу
- обговорення проблемних питань
- заходи для самоконтролю
- підведення підсумків.

Структура семінарів-практикумів залежить від складності теми та обсягу обговорюваних питань. На відміну від тренінгу семінар-практикум не передбачає роботи слухачів у малих групах, але передбачає інші інтерактивні включення – “мозковий штурм”, заповнення таблиць та ін.

Лекційний матеріал семінару-практикуму може бути поділений на окремі блоки (міні-лекції), та чергується з інтерактивними методами.

Наприклад, після кожної міні-лекції тривалістю до 20 хв. в ході семінару-практикуму відбувається обговорення, “мозковий штурм”, експрес–опитування тощо.

Структура семінару-практикуму

I. Навчальні цілі та очікувані результати семінару-практикуму
(за результатами семінару-практикуму слухач/–ка знатиме, умітиме/зможє визначати, застосовувати, приймати та ін.; вивчити/проаналізувати/узагальнити та ін.)

II. Детальний план семінару-практикуму *(питання, які висвітлюються)*

III. Тези (конспект) лекцій (короткий виклад матеріалу з питань, які висвітлюються відповідно до детального плану) під час семінару-практикуму

IV. Запитання для обговорення/“мозкового штурму”

V. Запитання для самоконтролю

(відкриті запитання, тестові запитання, аналітичні схеми/таблиці для заповнення та ін.)

VI. Довідкові матеріали

(рекомендований список нормативно–правових актів, матеріали судової практики, навчальних посібників, наукових статей, інтернет–ресурсів, слайдів PowerPoint та ін.)

Стадії розробки семінару-практикуму

I. Першою стадією розробки семінару-практикуму є визначення навчальних цілей та очікуваних результатів².

Навчальні цілі повинні стосуватися кожного із трьох компонентів навчального процесу:

1. знання
2. уміння та навички
3. ставлення та цінності (соціальний контекст)³

Навчальні цілі інтерактивної лекції повинні кореспондуватися з очікуваними результатами. Тобто очікувані результати – це досягнення навчальних цілей.

Приклад 1

Навчальні цілі та очікувані результати семінару-практикуму на тему “Особливості застосування Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей”

У результаті проходження семінару-практикуму, учасники/ - ці будуть знати:

- головні цілі та сферу дії Гаазької конвенції 1980 року
- понятійний апарат (незаконне переміщення, заявник, права піклування, права доступу, місце постійного проживання дитини та ін.)
- зв'язок правових інститутів “повернення дитини”, “опіки над дитиною”, “право доступу до дитини”
- порядок розгляду справ про повернення дитини у порядку національного провадження (судом, адміністративним органом, змішана форма)
- конвенційні стандарти щодо права на повагу до сімейного життя, гарантоване статтею 8 Конвенції (правовідносини, які становлять “сімейне життя”, концепція “найкращих інтересів дитини”, право батьків та дітей “бути поруч” та ін.)
- практику ЄСПЛ щодо України у справах із застосуванням Гаазької конвенції, зокрема, рішення: “Хабровські проти України” від 17.01.2013 року (заява № 61680/10), “Віленчик проти України” від 3.10.2017 року (заява № 21267/14) та “М.Р. та Д.Р. проти України” від 22.05.2018 року (заява № 63551/13)
- практику Верховного Суду з цієї категорії справ

Вміти:

² Т. Фулей, Н. Буруковська, Т. Будниченко, Г. Савченко. Методичні рекомендації для тренерів щодо розроблення та проведення тренінгів. – К.: ФОП Демчинський О.В., 2017. – С. 9

³ Т. Фулей, Н. Буруковська, Т. Будниченко, Г. Савченко. Методичні рекомендації для тренерів щодо розроблення та проведення тренінгів. – К.: ФОП Демчинський О.В., 2017. – С. 12

- визначати, чи підпадають конкретні правовідносини під сферу дії Гаазької конвенції
- тлумачити національне законодавство з урахуванням міжнародних зобов'язань України
- аналізувати рішення ЄСПЛ та визначати доречне для застосування до конкретних правовідносин

II. Після визначення навчальних цілей та очікуваних результатів викладач повинен скласти детальний та чіткий план семінару-практикуму, в якому викладено змістовну структуру навчального матеріалу.

План передбачає перелік тем (проблемних питань) у вигляді пунктів та/або з розбивкою на підпункти (підтеми), які будуть висвітлюватися під час заняття.

Приклад 2

Актуалізація досвіду учасників/ -ць семінару-практикуму

На початку семінару-практикуму доречно провести експрес-опитування для визначення:

- чи застосовували учасники/ -ці Гаазьку конвенцію,
- якщо так, чи були труднощі та які саме,
- чи знайомі з національною практикою застосування Гаазької конвенції (ВС та інших судів),
- чи знайомі з практикою ЄСПЛ щодо цієї категорії справ. Якщо так, то з якими рішеннями ЄСПЛ.

Приклад 3

План семінару-практикуму на тему

“Особливості застосування Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей”

1. Міні-лекція щодо сфери дії Гаазької конвенції та окреслення проблемних питань щодо застосування у національній судовій практиці (частина 1) з використанням презентації PowerPoint

- *Запитання-відповіді*

2. Міні-лекція, присвячена окремим (головним) питанням застосування Гаазької конвенції: (частина 2) з використанням презентації PowerPoint. Міні-лекція супроводжується роботою з текстом Гаазької конвенції.

- юрисдикція справ,

- незаконне переміщення або утримання дитини,
- порядок розгляду справ про повернення дитини,
- відмова у поверненні дитини до місця постійного проживання,
- вирішення питання про піклування та ін.

3. Демонстрація відеосюжету ТСН «Український суд примусово відправив двох дітей до Греції» (<https://tsn.ua/video/video-novini/ukrayinskiy-sud-primusovo-vidpraviv-dvoh-ditey-do-greciyi.html>)

4. Міні-лекція, присвячена національній судовій практиці розгляду цієї категорії справ, зокрема, практика Верховного Суду з використанням презентації PowerPoint

- *«Мозковий штурм» з метою визначення проблемних питань застосування Гаазької конвенції при здійсненні правосуддя та їх обговорення*

5. Міні-лекція, присвячена статті 8 Конвенції в аспекті права на повагу до сімейного життя та практики ЄСПЛ щодо України у справах:

- **“Хабровські проти України”** від 17.01.2013 року (заява № 61680/10)
- **“Віленчик проти України”** від 3.10.2017 року (заява № 21267/14)
- **“М.Р. та Д.Р. проти України”** від 22.05.2018 року (заява № 63551/13)
- *Запитання-відповіді*

6. Самоконтроль: заповнення аналітичної схеми/таблиці по рішеннях ЄСПЛ “Хабровські проти України”, “Віленчик проти України” та “М.Р. та Д.Р. проти України”

7. Роздаткові та довідкові матеріали (Гаазька конвенція, ЄСПЛ, згадані рішення ЄСПЛ, узагальнення ВССУ практики застосування судами під час розгляду цивільних справ Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, наукові статті, презентації PowerPoint)

III. Тези (конспект) семінару-практику щодо питань, які повинні бути висвітлені

Приклад 4

Тези/конспект семінару-практикуму

“Особливості застосування Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей”

1. Міні-лекція на тему: сфера дії Гаазької конвенції та окреслення проблемних питань у її застосуванні у національній судовій практиці (частина 1)

(з використанням презентації PowerPoint)

Зазначена тема є актуальною з огляду на низку чинників. По-перше, необхідність застосування суддями при вирішенні спорів різних за своєю природою міжнародно-правових механізмів – Гаазької конвенції та статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ).

По-друге, маємо невтішну для України практики визнання ЄСПЛ порушення статті 8 ЄКПЛ через невиконання державою своїх позитивних зобов'язань за цієї статтею щодо повернення дитини до країни проживання відповідно до Гаазької конвенції. Так, на даний час є 3 рішення ЄСПЛ: “Хабровські проти України” від 17.01.2013 року (заява № 61680/10), “Віленчик проти України” від 3.10.2017 року (заява № 21267/14) та “М.Р. та Д.Р. проти України” від 22.05.2018 року (заява № 63551/13), в яких визнано порушення статті 8 ЄКПЛ з огляду на зазначену проблему.

По-третє, відбувалася зміна Верховним Судом (наприклад, постанова Великої Палати Верховного Суду від 17.10.2018 р. у справі № 402/428/16-ц) усталеної донедавна практики залишення дитини з матір'ю відповідно до Декларації прав дитини, яка масово, але часто недоречно застосовується місцевими судами. Це підкріплюється також сучасним суспільним трендом відповідального батьківства та подолання гендерних стереотипів (що виховання дитини переважно є, насамперед, справою матері).

Також варто зауважити, що актуальність теми у майбутньому буде тільки зростати, враховуючи процеси глобалізації, збільшення кількості шлюбів, укладених громадянами різних країн, перебування значної кількості громадян України за кордоном, народження дітей батьками, які не перебувають між собою у шлюбі тощо.

Водночас, незважаючи на важливість та чутливість питань щодо повернення дітей, ця тема висвітлюється у ЗМІ часто викривлено, (у т.ч. через журналістську недбалість, суспільний резонанс тощо), що не сприяє відновленню довіри до суду. Як приклад, можна навести відеосюжет ТСН “Український суд примусово відправив двох дітей до Греції”, що мав певний суспільний резонанс, та про який йтиметься далі.

...

IV. Запитання для обговорення/“мозкового штурму”

Приклад 5

Запитань для обговорення

Сферою дії, якої статті ЄКПЛ, охоплюється питання виконання рішення суду про повернення дитини до місця постійного проживання?

1. Статтею 6 ЄКПЛ (право на справедливий суд)
2. Статтею 8 ЄКПЛ (право на повагу до приватного і сімейного життя)
3. Статтею 13 ЄКПЛ (право на ефективний засіб правового захисту)
4. Статтею 2 Протоколу № 4 (свобода пересування)

А також до 10 запитань для клікер-опитування.

V. Завдання для самоконтролю

Для визначення, чи досягнуто навчальних цілей передбачено проведення слухачами самоконтролю.

Приклад 6

Аналітична схема/таблиці по 3-х рішеннях ЄСПЛ, опрацьованих у ході семінару-практикуму

VI. Роздавальні та довідкові матеріали

Приклад 7

Роздавальні та довідкові матеріали

- Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
- рішення ЄСПЛ у справах “Хабровські проти України”, “Віленчик проти України” та “М.Р. та Д.Р. проти України”
- узагальнення ВССУ практики застосування судами під час розгляду цивільних справ Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей
- наукові статті
- презентації PowerPoint